

Unitat didàctica

LES PLANTES AROMÀTIQUES

*Proposta didàctica adreçada a **cicle mitjà d'educació primària**
per conèixer, divulgar i recuperar les plantes aromàtiques
i els seus usos, tot potenciant l'educació per a la sostenibilitat
i el redescobriment del nostre entorn natural més proper.*

Coordinació tècnica

Servei d'Educació Ambiental de la Mancomunitat La Plana
Seminari de Seguiment del Programa Escoles Verdes d'Osona

Creació unitat didàctica

Escola El Gurri (Taradell)
Escola Els Castanyers (Viladrau)
Escola Farigola (Seva)
Escola Joan XXIII (Els Hostalets de Balenyà)
Escola La Muntanya (Aiguafreda)
Escola Les Basseroles (Seva, Sant Miquel de Balenyà)
Mancomunitat La Plana

Malla, juny 2015

ÍNDEX

• Introducció	4
• Justificació	5
• Continguts curriculars per àrees	6
• Sortida a l'entorn proper per estudiar una planta aromàtica	8
1. Treball previ. Hipòtesis	9
2. Situació geogràfica	10
3. Plànol a escala de la secció a estudiar	11
4. Entorn natural de la planta	12
5. Descripció i dibuix de la planta	13
• Investigació dels usos socials d'una planta aromàtica	14
1. Treball previ. Hipòtesis	14
2. Entrevista	15
• Activitats complementàries	17
• Recursos per saber-ne més	18

INTRODUCCIÓ

La unitat didàctica que teniu a les mans, adreçada a cicle mitjà de primària, pretén ser una guia per a tot aquell professorat que vulgui aprofitar les plantes aromàtiques per treballar d'una manera competencial diferents continguts del currículum tant a l'aula com a l'entorn proper.

Els principals objectius d'aquesta unitat de programació són els següents:

- Donar a conèixer les plantes aromàtiques més comunes del nostre entorn i difondre'n els seus usos principals.
- Ajudar a localitzar, descriure i gaudir del món de sensacions que ens ofereixen aquestes espècies, que podem trobar fàcilment al nostre voltant.
- Conèixer millor el nostre entorn i la nostra cultura, des de les aromes fins als remeis medicinals casolans, passant per la seva utilització en la confecció de locions, per la seva presència en les receptes de cuina tradicional o la seva utilització com a conservants naturals d'alguns aliments.
- Potenciar en el nostre alumnat l'educació per a la sostenibilitat i el redescobriments del nostre entorn natural més proper.

Aquesta unitat didàctica proposa un treball de descoberta basat principalment en el treball de camp i l'aprenentatge a l'aire lliure, ja que l'activitat principal que es proposa és una sortida a l'entorn proper per estudiar una planta aromàtica. Alhora s'hi proposen activitats de recerca per ser realitzades a l'aula i altres activitats complementàries per ampliar o aprofundir en la temàtica, totes elles pensades per a fer un treball transversal i interdisciplinari.

Així doncs, hi trobreu d'entrada un buidatge per àrees dels continguts curriculars referents a cicle mitjà.

A continuació s'explica detalladament l'activitat principal de la unitat de programació, que és la sortida a l'entorn proper per estudiar una planta aromàtica. En aquest apartat hi trobareu la descripció de l'activitat, el material necessari per a dur-la a terme, algunes orientacions i les fitxes de treball (treball previ, situació geogràfica, plànol a escala de la secció a estudiar, entorn natural de la planta, descripció i dibuix de la planta).

Seguidament hi trobareu una proposta per a investigar els usos socials d'una planta aromàtica, a partir d'un treball previ d'hipòtesis i d'una entrevista amb alguna persona que ens pugui aportar informació de la planta en qüestió i dels seus usos.

Després, a mode de llistat, es proposen un seguit d'activitats que serveixen per complementar el treball. La majoria d'elles són activitats pràctiques, experimentals i de descoberta, que us ajudaran a ampliar i arrodonir el treball fet amb anterioritat.

Finalment, un recull de recursos per saber-ne més us permetrà ampliar els vostres coneixements i els dels alumnes sobre les plantes aromàtiques, el seu hàbitat i els seus usos.

Esperem que us sigui d'utilitat!

JUSTIFICACIÓ

Quan un grup de mestres d'Osona Sud de la xarxa d'escoles de la Mancomunitat La Plana, dins del programa de formació d'Escoles Verdes, ens vam plantejar quina mena de treball podríem elaborar per plasmar la feina de les nostres trobades, va sorgir la idea consensuada que havia de ser sobre un tema que ens fos molt proper i, alhora, engrescador pel nostre alumnat.

Fou així que, amb l'objectiu de donar a conèixer i difondre els seus usos, vàrem decidir elaborar aquesta unitat de programació de caire competencial i vivencial sobre algunes de les plantes aromàtiques més comunes del nostre entorn.

Com bé sabeu, les herbes aromàtiques s'han vingut utilitzant a casa nostra per a diferents usos des de fa molt temps. El coneixement que ja en tenien els nostres avantpassats d'aquestes plantes, molt presents a l'entorn de les nostres contrades, va propiciar que se n'estengués la seva utilització en diversos camps: per donar sabor al menjar (culinari), com a ornamentació de jardins (ornamental), com a colorant natural de teixits (tints)... però, principalment, per guarir i sanar diferents àlgies i/o malalties. Per això, també les coneixem com a plantes medicinals o remeieres. Es poden utilitzar fresques o seques, en forma d'infusió, macerades, en pols, en locions, en emplastre...

Darrerament, fins i tot, també han passat a formar part d'una nova generació d'horts de caire ecològic i més respectuosos amb la natura, per atraure insectes beneficiosos que ajudin a mantenir l'equilibri del procés natural de les hortalisses.

Tot i que aquestes plantes no constitueixen per sí soles un grup botànic sinó que pertanyen a famílies molt diverses, poden constituir un centre d'interès des del punt de vista dels seus usos, a partir dels quals podrem treballar de forma competencial diferents objectius del nostre currículum.

Esperem, doncs, que aquesta unitat de programació us ajudi a localitzar, descriure i gaudir del món de sensacions que ens ofereixen aquestes espècies, que podem trobar fàcilment al nostre voltant, amb les seves propietats tant aromàtiques com medicinals.

De la mateixa manera, estem segurs que us ajudarà també a conèixer millor el nostre entorn i la nostra cultura, des de les aromes fins als remeis medicinals casolans, passant per la seva utilització en la confecció de locions, per la seva presència en les receptes de cuina tradicional o la seva utilització com a conservants naturals d'alguns aliments.

La finalitat última d'aquesta unitat didàctica serà, per tant, conèixer, divulgar i recuperar aquestes plantes aromàtiques i els seus usos, tot potenciant en el nostre alumnat l'educació per a la sostenibilitat i el redescobriments del nostre entorn natural més proper.

CONTINGUTS CURRICULARS PER ÀREES

Buidatge curricular per àrees dels continguts referents a cicle mitjà de primària.

ÀREA	BLOC DE CONTINGUTS	CONTINGUTS	CRITERIS D'AVUACIÓ
Àmbit de llengües	Dimensió comunicativa - Parlar i conversar - Escoltar i comprendre - Llegir i comprendre - Escriure - Coneixement del funcionament de la llengua	Realització de textos descrivint les plantes. Complementació d'un quadern de camp. Realització d'anotacions al llarg d'una entrevista.	Valorar la participació activa en les produccions orals (entrevista), amb preparació prèvia de les preguntes. Tenir capacitat de fer-ne una síntesi, també oral, a partir de les respostes. Escriure textos funcionals coherents i ben construïts, amb riquesa del llenguatge, partint del procés de pensar, escriure o elaborar i revisar.
	Dimensió literària	Adequació del to, l'entonació i la modulació de la veu realitzant una entrevista o exposició. Coneixement del funcionament de les biblioteques per saber on es poden trobar llibres d'aquest tema. Ús de recursos TIC i altres.	Exposar temes de producció pròpia (entrevista). Conèixer i utilitzar diferents fonts informatives.
	Dimensió plurilingüe i intercultural	Utilització de diferents llengües per descriure la planta.	Utilitzar el català, el castellà i el nom científic en llatí per anomenar la planta.
Coneixement del medi natural, social i cultural	L'entorn i la seva conservació	Aplicació de tècniques d'orientació a l'espai. Inici en l'ús i elaboració de plànols i mapes.	Utilitzar plànols i mapes, i altres mecanismes d'orientació espacial per situar-se a l'entorn.
	El món dels éssers vius	Caracterització de la funció de nutrició, relació i reproducció en les plantes. Classificació de plantes aromàtiques utilitzant claus dicotòmiques (s'haurien de crear).	Identificar i classificar les plantes aromàtiques de l'entorn més proper.
	Les persones i la salut	Reconeixement de les propietats d'algunes	Reconèixer les propietats de les principals herbes

		herbes medicinals en quant a la salut.	remeieres.
	Matèria i energia	Utilització de les plantes aromàtiques per fer olis, ungüents, infusions...	Elaborar olis, ungüents, infusions... Conèixer els diferents estats de la matèria en cada preparació.
	Entorn, tecnologia i societat	Ús de les TIC: cerca per internet, càmera digital.	Utilitzar els recursos de forma eficient.
Matemàtiques	Numeració i càlcul Relacions i canvi Espai i forma Mesura Estadística i atzar	Marcació d'un o dos m quadrats. Realització d'un dibuix aproximat a escala 10:100. Utilització d'instruments de mesura (longitud i superfície).	Interpretar i fer representacions espacials (croquis d'un itinerari, plànol), utilitzant referents concrets de l'entorn proper.
Educació artística	Explorar-percebre	Realització d'un dibuix a partir de l'observació directa d'una planta.	Dibuixar la planta amb el màxim de detalls.
	Interpretar-crear	Realització de diferents creacions artístiques relacionades amb plantes aromàtiques (il·lustració, cançons...).	Aprendre cançons. Aprendre a descobrir i tenir iniciativa per cercar cançons que parlin d'altres plantes.
Educació física	El cos, imatge i percepció	Intervenció de l'organització espacial en activitats en un entorn natural.	Utilitzar les nocions topològiques per orientar-se per l'entorn.
	Habilitats motrius i qualitats físiques bàsiques	Disposició a participar i esforçar-se, fent activitat física per l'entorn natural.	Incorporar conductes actives d'acord amb l'esforç que demana una activitat física per l'entorn natural.
	Activitat física i salut	Valoració positiva de l'hàbit de fer activitat física per un entorn natural. Adopció de mesures bàsiques de seguretat en la pràctica d'activitats a l'aire lliure.	Participar i gaudir de les activitats físiques per l'entorn natural. Valorar i conèixer la complexitat de l'entorn natural per evitar situacions de risc durant l'activitat.

SORTIDA A L'ENTORN PROPER PER ESTUDIAR UNA PLANTA AROMÀTICA

Cal localitzar un espai proper a l'escola on trobem la planta aromàtica i concretar quina època de l'any és la més adient pel tipus de planta.

Treball previ a la sortida

Plantejar hipòtesis (com serà l'entorn, la planta...).

Organitzar la sortida (material, agrupaments, fitxa, tasques...).

Què necessitem?

Material: carpeta, paper, llapis, goma, lupa, càmera de fotos, tisores, paper de diari, cinta mètrica, termòmetre, pala, bosses, brúixola...

Mapa de la zona.

Fitxes de camp i suport per aguantar-les.

Orientacions

Cal respectar l'entorn. No anem a arrencar les plantes, únicament anem a fer una observació i a recollir mostres.

No hem de llençar deixalles, inclús podem recollir-ne si en trobem.

Treball posterior a la sortida

Analitzar les mostres del sòl que hem recollit durant la sortida (textura, color, grau d'humitat...).

Treballar amb les mostres vegetals que hem recollit durant la sortida. Premsar-les per elaborar un herbari o assecar-les per elaborar un producte derivat de la planta.

Fitxes de treball

1. Nomenclatura de la planta i què en sabem. Fer hipòtesis sobre com creiem que serà la planta, el terra on viu, el seu entorn...
2. Situació geogràfica en un plànol. Marcar el recorregut que hem fet per arribar al lloc d'estudi.
3. Plànol a escala de la secció a estudiar, que prèviament haurem delimitat (vegetació i percentatge de plantes per m²).
4. Entorn natural de la planta. Descripció del lloc, orientació, orografia del terreny...
5. Descripció i dibuix de la planta. Recollida de mostres per premsar.

1. TREBALL PREVI. HIPÒTESIS

NOM DE LA PLANTA	En català	En castellà	Nom científic
Què en sabem			
Com ens imaginem	La planta		
	L'entorn		
	El tipus de sòl		

2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

Resseguim sobre el plànol el camí que hem seguit des de l'escola fins al lloc d'estudi. Situem en els cercles els punts cardinals.

Podem aconseguir un mapa de la zona d'estudi al [Google maps](#) o també al web de [l'Institut Cartogràfic de Catalunya](#).

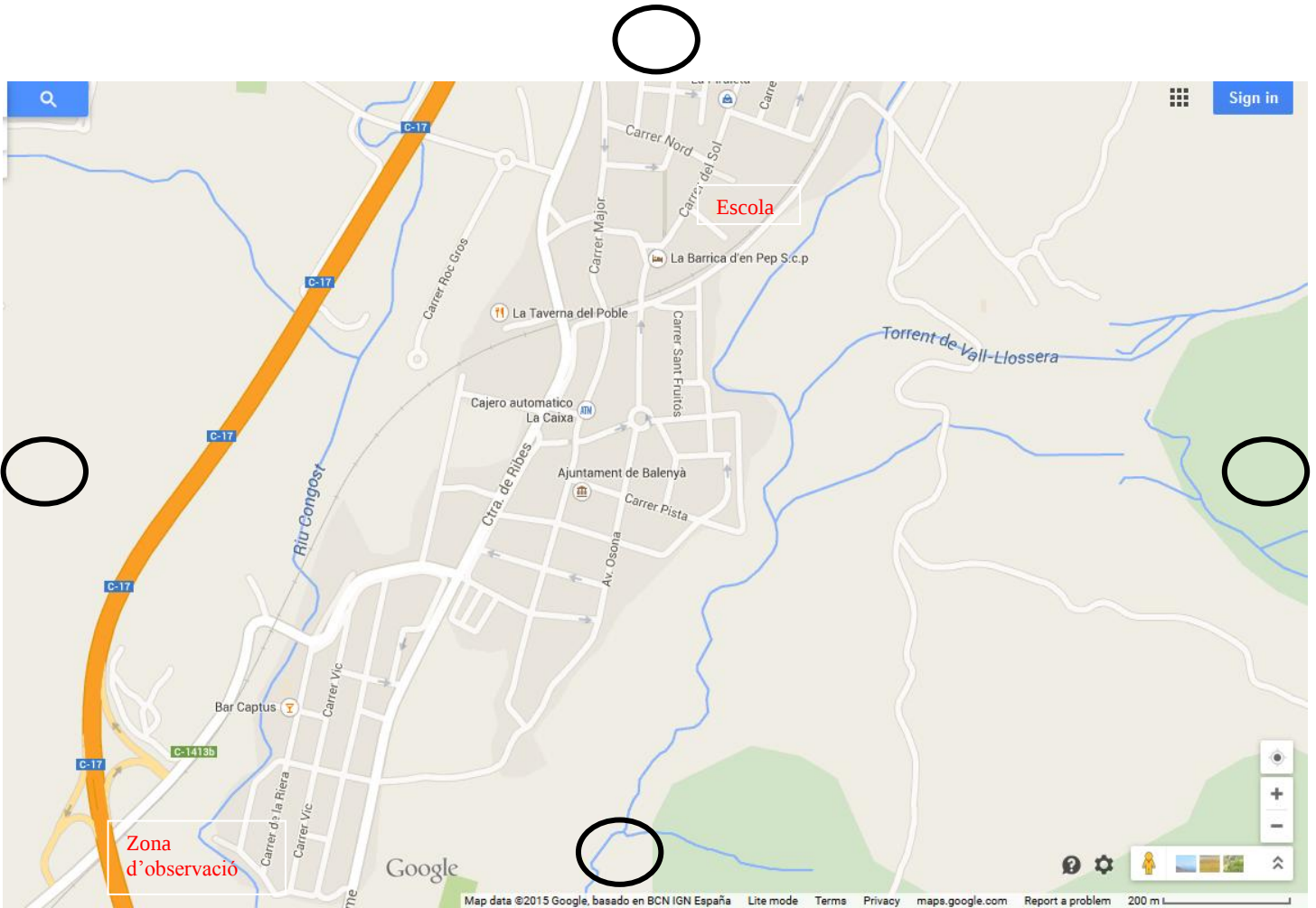

Fig 1. Mapa exemple de la ruta a seguir entre una escola i la zona d'estudi.

3. PLÀNOL A ESCALA DE LA SECCIÓ A ESTUDIAR

Localització de la planta aromàtica	
Cada grup delimita l'espai amb cinta seguint les orientacions del mestre. <i>(aproximadament 2m²)</i>	Quants m² té el nostre espai?
Dibuixem l'espai delimitat sobre una làmina a escala 10: 100. <i>(10 cm del paper corresponen a 100 cm reals)</i>	Què vol dir escala 10:100?
Comptem el nombre de plantes que hi ha dins de la superfície.	Nombre de plantes:
Dibuixem segons la llegenda creada, les plantes dins del plànol, tenint en compte la quantitat i la seva ubicació real.	Inventem la llegenda amb la qual identificarem la planta en el plànol, dibuixant-la dins del quadrat. (cal recordar que cada símbol representarà una planta diferent)
A l'aula calcularem tots els m² que hem observat i el nombre de plantes localitzades i farem el càlcul de plantes trobades per m².	

4. ENTORN NATURAL DE LA PLANTA

Descrivim l'entorn de la planta tenint en compte:

Altra vegetació que l'acompanya (arbres, altres plantes...):

Animals:

Tipus de sòl (sorrenc, argilós...):

Materials que formen el sòl (fulles, pedres, restes d'animals...):

Orografia del terreny (pendent, pla...):

Altres:

Recollim una mostra del sòl dins d'una bossa, per poder analitzar-la posteriorment a l'aula.

5. DESCRIPCIÓ I DIBUIX DE LA PLANTA

Descrivim com és la planta tenint en compte:
Mida de la planta:
Tipus de tija (llenyosa, herbàcia):
Tipus de fulles (ovalades, dentades...):
Distribució de les fulles a la tija:
Floració (color, mida...):
Olor:
Altres:
Dibuixem una de les plantes observades amb el màxim de detalls:
Recollim una mostra de la planta, tallant una branca amb les tisores, per premsar. Cal guardar la mostra dins d'un paper de diari.

INVESTIGACIÓ DELS USOS SOCIALS D'UNA PLANTA AROMÀTICA

1. TREBALL PREVI. HIPÒTESIS

Marqueu amb una creueta el tipus d'ús que creieu que es fa d'aquesta planta i anoteu per a què creieu que serveix, a partir del que sabeu.

Planta: Nom científic:			
Usos de les plantes aromàtiques			
Medicinal		Pesca	
Alimentari		Embalatges	
Cosmètic		Mel·lífer	
Perfumer		Combustible	
Decoratiu		Fuster	
Higiene		Industrial	
Tintorial		Màgic	
Jardineria		Tradicions	
Tòxics: insecticida, fungicida...		Literatura popular	
Cacera		Altres	

Creiem que serveix per a...

2. ENTREVISTA

Abans de l'entrevista

Pas 1:

Escolliu la persona que entrevistareu (pare, mare, avi, àvia, oncle, tia, veí, veïna, vianants...). Contacteu amb ella i concerteu un dia per trobar-vos. També podeu parlar amb els responsables d'un casal o llar d'avis, i acordar per anar un dia a entrevistar diferents persones.

Pas 2:

Agafeu un bloc de notes i un llapis o bolígraf.

Pas 3:

Si podeu, mireu d'aconseguir una càmera fotogràfica, una gravadora o una filmadora per il·lustrar millor l'entrevista.

Durant l'entrevista

Pas 4:

Apunteu les dades de la persona entrevistada:

- Nom:
- Quina relació té amb l'escola:
- On i quan va néixer:
- On ha viscut:
- En què ha treballat:
- Altres:

Recomanem fer l'entrevista tot passejant amb l'informant per camins, camps o pel bosc, i anar parlant sobre els usos de les plantes a mesura que us les aneu trobant. Això us permetrà fer fotos de la planta i poder-la reconèixer millor.

Pas 5:

Demaneu-li que us expliqui què en sap d'aquella planta. Sobretot allò referent al seu ús, elaboració i aplicació al llarg del temps, si és típic d'algunes dates o festes, de quin lloc...

Després de l'entrevista

Compareu la informació que heu obtingut de la persona entrevistada amb la fitxa de recerca, i completeu la graella inicial.

- Quin ús se'n feia d'aquesta planta?
- Encara se'n fa aquest ús o bé un altre?

A partir de la informació que heu obtingut, intenteu elaborar un producte derivat de la planta (un oli, un ungüent, un perfum, una infusió, etc). Expliqueu com ho heu fet i quins han estat els resultats.

ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES

- Feu una llista de productes que utilitzeu habitualment i que estiguin fets en part per plantes aromàtiques.

PRODUCTE	PLANTA
-	-
-	-
-	-

- Enjardineu una zona de l'escola amb plantes aromàtiques. Penseu quines escolliu i perquè.
- Elaboreu un herbari telemàtic.
- Investigueu a quins altres llocs del món podem trobar la planta.
- Feu saquets de diferents plantes aromàtiques i descobriu quines són segons la seva olor.
- Feu infusions amb les plantes aromàtiques que teniu a l'hort o que heu recollit al bosc.
- Cerqueu poemes, refranys i dites relacionades amb les plantes aromàtiques.
- Feu treballs cooperatius amb WebQuesta sobre plantes aromàtiques.
- Feu una visita a un centre on produeixin i assequin plantes aromàtiques (Cooperativa Sambucus, Manlleu. Més informació a www.sambucus.cat) o en una empresa on fabriquin algun producte a partir de la planta estudiada.
- Feu una sortida per visitar llocs propers relacionats amb les plantes aromàtiques, com el Museu de les trementinaires de Tuixent, el Jardí botànic de Gombrèn, el Jardí de Cal Riera de Moià.

RECURSOS PER SABER-NE MÉS

Llibres i revistes:

- MARTÍ, C (2012): **La farmaciola natural**. Cossetània Edicions, Valls.
- PASCUAL, R (2011): **Guia de plantes per a nois i noies**. Cossetània Edicions, Valls.
- FONT QUER, P (1999): **Plantas medicinales. El Dioscórides renovado**. Ediciones Península, Barcelona.
- Suplement del **Guix número 341** (Les infusions. Xavi Geis, Àngels Cairó).
- **Cordill número 11 "Aromàtiques i remeieres"**. Jordi González, Sol Cots, Alfred Liétor.
- BERTRAND, B; COLLAERT, J.P; PETIOT, E (2008): **Plantas para curar plantas**. La Fertilidad de la Tierra, Navarra.

Webs:

- www.sambucus.cat
Sambucus és una empresa social dedicada a la restauració i la producció ecològica agrària i de plantes aromàtiques. Ofereixen un catàleg d'activitats per a grups escolars i educatius de totes les edats.
- <http://pam.ctfc.es/home1.htm>
Web de les plantes aromàtiques i medicinals de Catalunya, que té la voluntat de donar a conèixer el sector d'aquestes plantes en tots els seus vessants (producció, transformació i comercialització) amb l'objectiu de difondre el seu cultiu i l'ús dels seus productes. Web gestionat des de l'Àrea de Productes Secundaris del Bosc del Centre Tecnològic Forestal de Catalunya i amb la col·laboració de l'Associació Catalana de Plantes Aromàtiques i medicinals de Catalunya (ACPPAM).
- <http://www.botanical-online.com/plantesmedicinals.htm>
Web Botanical on-line, en el qual es pot trobar molta informació referent a les plantes medicinals, com per exemple un llistat de plantes, els components de les plantes, preparacions amb plantes, etc.
- <http://www.trementinaires.org/>
Web del Museu de les Trementinaires de la Vall de la Vansa i Tuixent. El Museu forma part de la Ruta dels oficis d'ahir, promoguda pel Consell Comarcal de l'Alt Urgell. La visita al museu permet conèixer qui eren les trementinaires, quines herbes i remeis comercialitzaven i com organitzaven les seves rutes des de la Vall de la Vansa fins a les terres de l'interior i el litoral català. Ofereixen visites guiades al jardí botànic de Gombrèn, itineraris guiats a la muntanya, tallers i jocs.

- <http://webquestcat.net/plantes-aromatiques/>
És una WebQuesta sobre plantes aromàtiques. Una WebQuesta és una proposta didàctica de recerca guiada, que utilitza principalment recursos d'Internet. Té en compte el desenvolupament de les competències bàsiques, contempla el treball cooperatiu i la responsabilitat individual, prioritza la construcció del coneixement mitjançant la transformació de la informació en la creació d'un producte i conté una avaluació directa del procés i dels resultats.
- <http://www.ersilia.org/Habitat/>
Hàbitat és una guia d'activitats per a l'educació ambiental resultat d'un llarg procés. Permet cercar una activitat a partir de diferents criteris. Podem buscar-la per concepte, per procediment, per actituds i valors, per edats, per matèries o per espai.

